

۱۵ آذر. روز داوطلبان سلامت

در قرن بیست و یکم سلامت دارای مفهومی عمیق شده و در حقیقت برآیند مولفه‌های گوناگون جامعه است. طبق تحقیقات جدید، امروزه پذیرفته شده که نقش دانشگاه‌های علوم پزشکی و سیستم اجرایی نظام سلامت در تامین سلامت جامعه حدوداً ۲۵ درصد بوده و ۷۵ درصد دیگر مربوط به مردم، فرهنگ جامعه، اقتصاد، عملکرد دیگر دستگاه‌ها و در نهایت نظام مشارکت عمومی خواهد بود. اینجاست که نقش داوطلبان مردمی در بخش سلامت خود را نشان می‌دهد.

در سال ۱۳۶۹ با شکل‌گیری شبکه بهداشت و درمان کشور و موفقیت‌های به دست آمده وزارت بهداشت به فکر استفاده از نیروهای مردمی برای رسیدگی بهتر به مشکلات سلامت جامعه افتاد. در این راستا با انگیزه حل مشکلات بهداشتی حاشیه‌نشینان شهری و روستایی، وزارت بهداشت به طراحی و اجرای برنامه داوطلبان سلامت تحت عنوان رابطان بهداشت در جنوب تهران و حاشیه شهرهای بزرگ کشور (تبریز، شیراز و اصفهان) اقدام کرد.

در واقع این برنامه در مناطقی شکل گرفت که شبکه بهداشت و درمان به دلیل گسترش بی‌رویه جمعیت شهری کمترین پوشش مراقبت‌های بهداشتی را برای گروه‌های آسیب‌پذیر جامعه شهری داشت و این برنامه با توجه به موفقیت چشمگیری که به همراه داشت، از سال ۱۳۷۲ در تمام نقاط شهری کشور به اجرا درآمد و به عنوان طرحی موفق و فراگیر اکنون بیش از ۱۰۰ هزار رابط بهداشت در شهر و روستاهای سراسر کشور با نظام سلامت همکاری می‌کنند.

داوطلبان سلامت افرادی هستند که همچون حلقه محکمی ارتباط مسؤولان بهداشتی را با سطوح محیطی جامعه برقرار می‌کنند و با شرکت در کلاس‌های هفتگی یا ماهانه در مراکز بهداشتی درمانی آموخته‌های خود را به ۵۰ خانوار همسایه و افراد تحت پوشش خود منتقل و برای حفظ سلامتی خود و خانوارهای تحت پوشش تلاش می‌کنند. داوطلبان سلامت به منظور ترویج رفتارهای سالم در جامعه، مهارت‌های بهداشتی درمانی را فرا می‌گیرند و در دوره‌های آموزشی مستمر بهداشتی - درمانی شرکت می‌کنند تا خانواده‌ها را به استفاده از تسهیلات مراکز تشویق نمایند. همچنین پیگیری مراقبت‌های بهداشتی خانوارها مانند پیگیری مراجعه کودکان زیر یک سال برای کنترل سلامتی آنها و سرشماری مرگ و میر، تولد و مهاجرت، از وظایف آنها به شمار می‌رود.

برنامه داوطلبان سلامت به تغییر نگرش و عملکرد مردم نسبت به توانایی بالقوه خود در جهت تغییر و بهبود شرایط زندگی کمک کرده است و اعتماد به نفس و اتکا به خود را در زنان و مردان رابط و خانوارهای تحت پوشش افزایش داده است. ارزشیابی و بررسی برنامه در سال‌های ۸۱-۷۴ نشان داده که حضور داوطلبان سلامت ۲۵ - ۲۰ درصد سبب بهبود شاخص‌های بهداشتی شده است.

داوطلب سلامت زمینه‌های لازم را برای مشارکت فعالانه‌تر افراد در توسعه اقتصادی، اجتماعی کشور فراهم کرده است و در برخی از گروه‌های رابطان بهداشت حیطه فعالیت آنها متناسب با نیازهای جامعه توسعه یافته و در امور اجتماعی و خانوادگی به کمک مردم شتافته‌اند.

ایجاد زمینه مناسب برای کارآموزی و کارورزی دانشجویان در جامعه و کمک به جامعه‌نگری در آموزش پزشکی و پیراپزشکی و فراهم آوردن امکان تحقیقات علمی در محیط و خانواده از دیگر اثرات مثبت این برنامه است. داوطلبان سلامت با شرکت در برنامه‌های توانمندسازی و فراگیری حرف مختلف قادر شده‌اند مهارت‌های کسب شده را به خانوارهای تحت پوشش خود و نیز جوانان محله انتقال دهند و به نوعی مدیران سلامت در محله خود شده‌اند.

۵ دسامبر (۱۵ آذر) روز جهانی داوطلب نامیده شده است. این روز به منظور توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها عنوان شد و در ۱۷ دسامبر سال ۱۹۸۵ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل رسید و از آن زمان تاکنون سازمان ملل، دولت‌ها و تشکیلات مدنی از همه جهان به داوطلبان پیوسته‌اند تا در این روز از آنان تجلیل به عمل آورند.

به دنبال طرح پیشنهادی دولت، ژاپن به دبیرکل سازمان ملل، مجمع عمومی سازمان ملل در نوامبر ۱۹۹۷ سال ۲۰۰۱ را به عنوان سال جهانی داوطلبان اعلام کرد. ایده انتخاب این سال در شروع قرن ۲۱ به منظور برانگیختن و جذب مشارکت‌های ملی و جهانی بود تا فعالیت داوطلبان تسهیل شده و به رسمیت شناخته شود. این روز برای داوطلبان سلامت فرصت مغتنمی است تا همکاری خود را در زمینه توسعه سلامت در جامعه نشان دهند.

روز داوطلب فرصت مناسبی است تا با همکاری و حمایت سازمان‌های دولتی، داوطلبان بتوانند برای دستیابی به اهداف مشترک گام بردارند و نقش خود را به عنوان کانون توسعه اهداف هزاره به خوبی ایفا کنند. امروزه بیماری‌های واگیر و غیرواگیر جوامع بشری با چند دهه قبل کاملاً تفاوت پیدا کرده و در حال حاضر با ریشه‌یابی بیماری‌های مبتلا به جوامع مشخص می‌شود که عمده این بیماری‌ها ریشه در رفتارهای انسان‌ها و عادات زندگی نوین و شهری دارد. به عنوان نمونه بیشترین آمار مرگ و میر در کشور ما ناشی از بیماری‌های قلب و عروق است که آن هم تا حد زیادی ناشی از عادات غذایی، دخانیات، استرس‌های روانی و کم‌تحرکی بدنی است. حتی درباره سرطان‌ها نیز تحقیقات نشان داده است که الگوهای رفتاری زندگی تأثیر بسزایی در بروز این بیماری‌ها دارد.

وجود داوطلبان سلامت در راستای فرهنگ‌سازی و ارتقای آگاهی‌های عمومی در مسائلی از این قبیل، جامعه را به سمت افزایش و حفظ سلامت افراد خود سوق می‌دهد. در حدود یکصد هزار نفر داوطلب سلامت در سراسر کشور وجود دارند که این معادل نیمی از نیروهای رسمی پیمانی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است. این نیروی عظیم می‌تواند خود منادی سلامت در جامعه باشد و به عنوان یک شبکه فعال آموزش عمومی سلامت، دریایی وسیع از امکانات و ظرفیت‌ها را پیش روی نظام سلامت کشور قرار دهد. در کنار این نیروی عظیم، وزارت بهداشت نیز وظیفه دارد ضمن توانمندسازی این شبکه نسبت به برنامه‌ریزی هدفمند در این خصوص اقدام کند.

انسان سالم محور توسعه پایدار است و توجه به سلامت در همه ابعاد همچون سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی از رسالت‌های مهم متولیان اجتماعی است. نیل به این هدف نیازمند همکاری و مشارکت گسترده کلیه سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی است. مشارکت مردم در خدمات بهداشتی درمانی یکی از شاخص‌های ارتقای سلامت در جامعه محسوب می‌شود. امروزه مشخص شده در مباحث پیچیده سلامت، مسیری که می‌تواند موثرتر اهداف ارتقای سلامت را پیش ببرد، آموزش در محیط‌های مختلف کار، تحصیل و خانواده است.

در حال حاضر عمده بار بیماری‌هایی که به جامعه تحمیل می‌شود، توسط خود بشر ایجاد می‌شوند. براساس مطالعات صورت گرفته در ایران تنها ۱۸ درصد مردم از دانش سلامت کافی برخوردارند که منبع ۵۰ تا ۷۰ درصد آن، رسانه‌ها هستند. بر اساس این ارزیابی، حدود ۵۰ تا ۶۰ درصد مردم دانش سلامت متوسط دارند. متأسفانه فقر فرهنگی و گاهی اقتصادی باعث شده مردم نسبت به رعایت بهداشت عمومی در زندگی روزانه خود بی‌اعتنا باشند. این موضوع نشان می‌دهد جای آموزش سلامت در کشور ما چقدر خالی است. از طرفی نمی‌توان انتظار داشت وزارت بهداشت با نیروی انسانی اندک خود بتواند چنین کار عظیمی را تنها به پیش ببرد. اینجاست که نقش داوطلبان مردمی یا همان رابطان بهداشت مشخص می‌شود. امروزه آثار عملکرد داوطلبان سلامت بوضوح در کاهش مرگ و میرها قابل مشاهده است. شاید در شرایط فعلی بیش از ساخت بیمارستان و اتاق عمل و راه‌اندازی آنژیوگرافی، به فرهنگ نیاز داشته باشیم؛ فرهنگی که مردم را در برابر سلامت خود مسؤول بداند و شاید اثربخش‌ترین اقدام در وزارت بهداشت در جهت ارتقای سلامت جامعه توجه به داوطلبان سلامت و توسعه شبکه مربوط به آن باشد.

داوطلبان سلامت، چهره‌هایی آشنا هستند که نامشان تنها در دفتر خاطرات مردم و جامعه شهرمان ثبت می‌شود. اینان کسانی هستند که پیامشان، سرود زیبای سلامت است؛ سرودی که سرشار از مهربانی است، سرودی که سخاوت، عطف و سلامت را به ارمغان می‌آورد.